ÖTÜKEN

Türk Halk Müziği

Solfej- 1

Bülent Kılıçaslan

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1275
KÜLTÜR SERİSİ: 737

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-605-155-638-3

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde,
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz;
hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez,
çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. Ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18
İstanbul- 2018

Bülent Kılıçaslan; İktisat, mühendislik ve sosyoloji okudu. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini 2008 yılında tamamladı. Müzik eğitimini Arif Sağ Müzik Okulu'nda tamamladı. Erol Parlak ve Mehmet Erenler'den bağlama dersleri aldı.1996 yılından bu yana bağlama eğitmenliği ve koro şefliği yapmaktadır. Bakırköylü Sanatçılar Derneği'nde 1999 yılında, İstanbul Kültür Üniversitesi bünyesinde 2006 yılında THM korolarını kurdu. Sayısız sanat organizasyonunda ''Sanat Yönetmenliği'' yaptı. Bakırköy Halk Eğitim Merkezinde "Uygulamalı Tiyatro" alanında eğitimini tamamladı ve sertifikasını aldı. Tiyatro oyunlarına müzikler yaptı. 2010 yılından Bakırköy Sanat Tiyatrosu'nu kurdu. Tiyatro metin yazarlığına yöneldi, yetişkin oyunlarının yanı sıra çocuk oyunları da yazıp yönetti. *Türk Halk Müziği Solfej* kitabını 2007 Mart ayında yayımladı. Müzik ve tiyatro alanında yönetmenlik, eğitmenlik ve sahne çalışmalarını sürdürmektedir.

Kılıçaslan, BASAD (Bakırköylü Sanatçılar Derneği) yönetim kurulu üyesi ve İKÜMED (İstanbul Kültür Üniversitesi Mezunları Derneği) üyesidir.

Başlıca Oyunları
Mevlana
Hacı Bektaş Veli
Âşık Veysel
Pir Sultan
Arayış
Yasak Çeşme

Çocuk Oyunları
Süt Dünyası
Sihirli Kütüphane
Doğa Savaşçıları
Cesur Balıklar
Son Ağaç
Sporcular ve Obezler

İçindekiler

Önsöz 9

I. Bölüm

Müzik Nedir? 15
Müziğin Yapılabilmesi İçin Gerekli Unsurlar 16
Seslerin Özellikleri 16
Seslerin Düzenlenişi 16
Müzikte Temel Bilgiler 16
Halk Müziğinde Kullanılan Usüler 19
Notaların Dizekteki Yerleri 21
Nota ve Sus Değerleri 22
Halk Müziği Bilgileri 23
Türkü Nedir? 24
Halk Müziğinde Kullanılan Sazlar 25
Halk Müziğinde Belli Başlı Tavırlar 25
Halk Müziğinde Ağız Kavramı 26
Ozanların Halk Müziğine Katkısı 26
Halk Müziği Çalışmalarında Sınıflandırma 26
Halk Müziği Derlemesi Nasıl Yapılmalı 27
Halk Müziğinde Derleme Çalışmaları 27
Nota Değer Dağılım Tablosu 29

II. Bölüm

1 ANA USÜLLER 33
Dört zamanlı ana usül solfej çalışmaları 34
İki zamanlı ana usül solfej çalışmaları 50
Üç zamanlı ana usül solfej çalışmaları 60
2- BİRLEŞİK USÜLLER 65
Beş zamanlılar 66
Altı zamanlılar 72
Yedi zamanlılar 76
Sekiz zamanlılar 84
Dokuz zamanlılar 88
3-KARMA USULLER 96
On zamanlılar 97
On bir zamanlılar 106
On iki zamanlılar 108
On üç zamanlılar 110
On dört zamanlılar 111
On beş zamanlılar 112

II. Bölüm

Türkü Repertuarı

Uzun İnce Bir Yoldayım ... 115
Beni Hor Görme Kardaşım ... 116
Bu Sevda ... 117
Yandırdım Gelbimi Yaman ... 118
Beyaz Giyme ... 119
Şu Yalan Dünyaya Geldim Geleli ... 120
Bilmem Nereden Nereden ... 121
Ben Nasıl Gülem ... 122
Yara Bende ... 123
Mavilim ... 124
Nem Kaldı ... 125
Gel Ha Gönül Havalanma ... 126
Yeşil Ördek Gibi Daldım Göllere ... 127
Felek Çakmağını Üstüme Çaktı ... 128
Seher Yeli Nazlı Yare ... 129
Ah Bir Ataş Ver ... 130
Bütün İnsanlardan Arzumuz Vardır ... 131
Barış Güvercini ... 132
Ne Ağlarsın Benim Zülfü Siyahım ... 133
Yüce Dağlardan Bir Yol İner ... 134
Sultanım ... 135
Kütahya'nın Pınarları Akışır ... 136
Haydi Git ... 137
Melüllenme Deli Gönül ... 138
Babuba ... 139
Ettiler Dost Nazarında ... 140
Sallanıp Köyden Gelenim ... 141
Oy Asiye ... 142
Aldırma Gönül ... 143
Bilmem Şu Feleğin Bende Nesi Var ... 144
Türküler ... 145
Yaralandım ... 146
Telli Turnam ... 147
İnsan Olmaya Geldim ... 149
Bir İnsan Ömrünü Neye Vermeli ... 151
Dostum Dostum ... 152
Kipriğin Kaşına Değdiği Zaman ... 153
Aşk Davası ... 154
Kara Çadır İs mi Tutar ... 155
Kadifeden Kesesi ... 156
Hacel Obası ... 157
Burçak Tarlası ... 158

Türkülere gönül vermiş öğrencilerime, aileme ve yürekli ozanlara...

ÖNSÖZ

TÜRK HALK MÜZİĞİ, kulaktan kulağa aktarılarak geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu aktarım sürecinde bağlama da, usta çırak ilişkisi içerisinde öğretilmiştir. İletişimin ve toplumsal değişimin yavaş olması, yapılan aktarımın dış kültürlerden etkilenmesini de büyük ölçüde önlemiştir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi, kitle iletişim araçlarının yaşamımızın her alanına girmesi, kültürler arası etkileşim ve kültürlerin birbiri üzerine baskısını artırmıştır. Bu süreçte Türk Halk Müziğimizi çeşitli dış etkilerden koruyarak gelecek kuşaklara aktarmanın en sağlıklı yolu, bu konu ile ilgili yazılı kaynakları geliştirmektir.

Bu fikirden yola çıkarak 20 yıllık birikimimi; müzik okulları, güzel sanatlar liseleri, halk müziği koroları, bağlama kursları öğrencileri için "Türk Halk Müziği Solfej Metodu"na dönüştürdük. Bu aktarım, halk müziğimizin sazlarını öğrenmek isteyenler için bir başlangıç kaynağı olarak önerilebilir.

Bu kitapta; solfej eğitimi basitten başlayıp zora doğru, bir sıra halinde verilmiştir. İlk bölümlerde müzikle ilgili tanımlar, solfej eğitimi sürecinde bilinmesi gereken kavramlar yer almaktadır. İkinci bölümde ise; ana usuller, birleşik usuller, karma usuller birbiri ardına sıralanmıştır. Bu sıralama, öğrencinin konuyu çabuk kavrayabileceği bir düzen içinde verilmiştir. Kitabın son bölümü ise, değişik usul ve makamlardan oluşan eserleri içermektedir.

Kültürümüze ve halk müziğimize faydalı olması dileğiyle…

Bülent Kılıçaslan

I. Bölüm

Müzik Nedir?

Müzik, seslerle anlatılan bir sanattır. Kulağa hoş gelen uyumlu sesler topluluğudur. Müziğin malzemesi seslerdir. Tatmin edici bir müzik tanımına, basit bir biçimde ses açısından ulaşmak elbette mümkün değildir. Ancak belli bir zaman diliminde tınlayan sesin, müziğin yapı taşı haline nasıl ve neden geldiğini tanımlamak gerekir. Ortaya çıkan sonuç, birbiriyle uyumlu seslerin belli bir zaman diliminde ve belirli bir ritimsellik içerisinde insan kulağına ulaşmasıyla gerçekleşir.

Müzik; duygu, düşünce, tasarım ve izlenimleri, belirli amaç ve yöntemlerle, belirli bir güzellik anlayışına göre birleştirilmiş seslerle işleyip anlatan estetik bir bütündür (Ali Uçan: 1997; 10).

Müzik hangi çağda ve toplumda, ne amaçla ve nasıl yapılırsa yapılsın ve adına ne denirse densin fiziksel bir görüngü olan seslere dayanır. Bizim ses dediğimiz şey, biyo-kültürel çerçevede duyma eşiği ile (kabaca sts 20-20.000) sınırlanan titreşimlerdir. Bir nesnenin ürettiği basit uyumlu hareket olarak tüm titreşimler, kulağımızı uyarmadığı ve beynimizde duyumlara yol açan bir etkiye sahip olmadığı için ses değildir. Sesin oluşması için kulağı uyarabilecek nitelikte etkenler, bu etkenleri kesintisiz ve yeterli şiddette ileten ortamlar ve etkenleri değerlendirebilecek nitelikte kulak ve beyin gereklidir. Bu üç öğeden birinin var olmaması durumunda ses dediğimiz şey oluşmaz (Zeren: 1988;1). Müziğin yapı taşı olan sesler elbette ki, doğal ya da doğal olmayan yollardan ortaya çıkan titreşimleri, yani basit uyumlu hareketleri içerir. Dolayısıyla müzik ya da müziksel tını (sound) dediğimiz şey de, titreşen bir nesnenin ürettiği ses dalgalarından oluşur. Bu ses dalgalarının fiziksel kendilikleri dışında müzik olarak algılanabilmesi ve kullanılabilmesi toplumsal mutabakata bağlıdır. Başka bir deyişle bir müzik parçasında ya da bir müzik türünde gereç olarak kullanılacak seslerin ne olacağı ve bu sesler arasındaki ilişkilerin nasıl yapılandırılacağı sosyo-kültürel bir uzlaşıya dayanır. Bu noktada sesleri birleştirip düzenleyen ve bir anlatım sanatına dönüştüren ise insan faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan, doğduğu bu ses evreni içinde onunla iç içe yaşar, algıladığı seslerle etkileşim içinde bulunur. Tarih öncesi çağlardan beri insan, işittiği sesleri çözümleyip değerlendirmeye çalışmış, yüzyıllar içinde sesleri düzenlemekte ustalaşarak onlardan bir ifade biçimi yaratmıştır. Buna müziksel anlatım diyoruz

Müziğin anlamlarına varmak onun vereceği hazzı azaltmaz; tersine artırır. Sanatın verdiği haz iki türlüdür. Biri, çok sık yaşanan bir deneyim, yani yaşamın dertlerinden kaçış yolu olarak duyumların yatıştırılmasına sığınmaktır. Öteki ise, zihnin duyumlar aracılığıyla gerçek dünyanın, insan yaşamının ve düşüncesinin daha önceleri bilinmedik ya da gizemli kalmış bir yanına uyanışın vereceği coşkudur. İşte bu, sanatın kendi çağında verdiği temel hazdır, öğrenme hazzıdır. Kendine özgü bir öğrenmedir bu; bunu yaşayan kişide güçlerin arttığı bilincinin yanı sıra bir gelişme duygusu da yaratır. (Sidney Finkelstein: 2000; 9).

Müzik kültürü ve müzik eğitimi, onu oluşturan gerçekleştiren insanla birlikte değişken, gelişken ve dönüşken bir özellik gösterir. Müzik, bireyi ve toplumu besleyen başlıca yaşam ve kültür damarlarından biridir. Müzik eğitimi bu damarı akan, büyüten, genişleten, işleten ve geliştiren bir süreçtir. (Dr Ali Uçan: 1997; 7)

Müzik, insana duyup düşündüklerini seslerle anlatma olanağı veren bir dildir. Müziğin anlamı, insanın hayat karşısındaki davranışlarıdır. O açıdan müziksel anlatım, insanın seslerle duygu ve düşüncelerini, izlenim, tasarım ve dileklerini anlatmasıdır, içini dökmesidir. Bu, müziğin sanatsal yanıdır. Bilimsel özelliği ise bu duygu ve düşüncelerin, yazılı olarak işaretlerle belirlenmesi, belirli metotlar içerisinde incelenmesidir. Müzik sonsuz duygu yoğunluğu ve yaratılmasıyla sanattır. Metotlaşması ve belli kurallar içerisinde değerlendirilmesiyle de bilimdir.

Müziğin Yapılabilmesi İçin Gerekli Unsurlar

SES: Müziğin temel unsuru olup maddenin titreşiminden meydana gelir.
ENSTRÜMAN: Müzik yapmamızı sağlayan aletlere enstrüman (çalgı aleti) denir.
(insan, bağlama, gitar, piano,.....vb.)

Seslerin Özellikleri

Müzikte kullanılan sesler birbirinden tını, yükseklik, uzam, vurgu gibi çeşitli özelliklerle ayrılır.

Tını (sesin niteliği): Bir sesin diğerinden kolaylıkla ayrılabilme özelliğidir. Sesleri birbirinden ayırabilmemizi sağlayan ses rengi farkına sesin niteliği denir. Ses kaynağının özelliklerinin farklılığı belirleyicidir. Titreşen her cisim, kendine göre bir ses rengi sergiler.

Yükseklik (incelik-kalınlık) : Sesin pes (kalın) veya tiz (ince) olması halidir. Bir sesin yüksekliği titreşimleri ile ilgilidir. Bir sesin ince ya da kalın oluşu, titreşimin saniyedeki sayısı ile (frekansıyla) belirlenir. Titreşim ne kadar çok veya çabuk olursa o kadar ince, ne kadar ağır olursa o kadar kalın olur. Gerek pes gerekse tiz seslerin tümünü kulağımızla ayırma olanağı yoktur.

İnsan kulağı, yaklaşık olarak frekansı 20 ile 20.000 arasında bulunan sesleri duyar. Müzikte kullanılan sesler bu kadar geniş bir frekans genişliğini kapsamaz. Ses genişliği en fazla olan çalgılardan piyanonun en kalın sesi 27,5, en ince sesi ise 4186 frekanstır.

Şiddet(sesin gürlüğü) : Sesin kuvvetli veya zayıf olma haline denir. Sesin yüksekliği titreşim sayısına bağlı olduğu gibi, sesin gür ya da kısık oluşu da titreşimin genişliğine bağlıdır. Titreşim şiddeti arttıkça sesin gürlüğü de artar. Sesin şiddetini belirleyen birime "desibel" denir. Normal konuşma 40–60 desibel, trafik gürültüsü 70–90, acı veren ses şiddeti ise 120 desibel dolayındadır.

Uzam: Sesin süreklilik halidir.

Vurgu: Sesin çeşitli aralar ile kuvvetli veya hafif; uzun veya kısa şekilde çıkarılmasıdır.

Seslerin Düzenlenişi

Melodi: Birçok sesin bir ara halinde ve birbiri ardında teker teker duyulabilecek şekilde düzenlenmesinden meydana gelir.

Armoni (Uyumluluk) : Aynı anda birkaç sesin birden kulakta yadırganmayacak şekilde düzenlenmesinden meydana gelir.

Müzikte Temel Bilgiler

PORTE (Dizek) : Beş paralel çizgi veya dört eşit aralıktan oluşan, notaları yazmaya yarayan şekle denir.

NOTA: Müziğin alfabesidir. Seslerin tonlarına göre sınıfsal tanım şeklidir. Doğadaki sesleri okuyabilmek ve yazabilmek için kullandığımız işaretlerdir. Notalar, dizekte konulduğu yerlere ve biçimlerine göre seslerin süresini belirtir. Dilimizde nota sözcüğü, bir sesin adı ya da yazılı simgesi olarak da kullanılır. Biçim bakımından notaların biraz farklı olmasının kaynağında, süre uzunluğu vardır. Nota, süre uzunluğu ve frekans farkıyla seslerin okunmasını sağlar.